

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDI YA 12

TSHIVENDA LUAMBO LWA HAYANI (HL)

BAMMBIRI LA VHURARU (P3)

LUHUHI/THAFAMUHWE 2013

MARAGA: 100

TSHIFHINGA: awara $2\frac{1}{2}$

Bammbiri ǀli ǀli na masiatari a 7.

PFESESANI

1. Heli bammbiri li na KHETHEKANYO THARU:

KHETHEKANYO YA A: Zwibveledzwa zwa vhusiki (Maanea) (50)
KHETHEKANYO YA B: Zwibveledzwa zwilapfu zwa vhudavhidzani (30)
KHETHEKANYO YA C: Zwibveledzwa zwipufhi zwa vhudavhidzani (20)

2. Ni lavhelelwa u fhindula mbudziso NTHIHI kha KHETHEKANYO YA A, NTHIHI kha KHETHEKANYO YA B na NTHIHI kha KHETHEKANYO YA C.

3. Nwalani nga luambo lune na khou lingwa khalwo.

4. Thomani khethekanyo INWE NA INWE kha siatari LISWA, hune ya fhelela hone ni talele.

5. Ni fanela u pulana (tsumbo: mapa wa muhumbulo/nyolo/tshati ya nyelelo/maipfi a re khii, na zwiñwe), u vhalulula na u sedzulusa mushumo wañu. Thomani nga u nwala pulane yañu ni kone u nwala tshibveledzwa.

6. Khethekanyani zwifhinga zwañu nga ndila i tevhelaho:

KHETHEKANYO YA A: minetse ya 80
KHETHEKANYO YA B: minetse ya 40
KHETHEKANYO YA C: minetse ya 30

7. Nomborani phindulo dzañu zwi anane na kunomborelwe kwa mbudziso.

8. Nwalani thoho ya phindulo yañu.
NI DZHIELE NZHELE: Musi ni tshi vhala tshivhalo tsha maipfi ni songo vhala na maipfi a thoho ye na nanga.

9. Nwalani zwi no vhalea, nahone nga vhuronwane.

10. Ni dzhiele nzhele mupeleto, khethekanyo ya maipfi, kushumisele kwa madanzi, zwigazwa u vhala na tswayo khathihi na kuvhumbelwe kwa mafhungo.

KHETHEKANYO YA A: ZWIBVELEDZWA ZWA VHUSIKI (MAANEA)**MBUDZISO 1**

Fhindulani mbudziso NTHIHI fhedzi kha dza malo dzi tevhelaho. Vhulapfu ha phindulo yaṅu vhu songo fhira maipfi a 450.

- 1.1 Ho vha na lwendo lwa pfunzo lwe lwa farwa tshikoloni tsha haṅu. Inwi no vha muiwe wa vhe vha fara lwendo ulwo lwa ni takadza vhukuma. Nwalani maanea nga ṅhoṅo heyi:

Lwendo lwa pfunzo lwe lwa ntakadzesa [50]

- 1.2 Inwi no newa tshifhiwa ni songo zwi lavhelela, na wana no dzhenwa nga dakalo li si na vhukono nge tshifhiwa itsho tsha vha tshi tshi mangadza. Nwalani maanea nga ṅhoṅo heyi:

Tshifhiwa tshavhudi tshe nda newa ndi songo tshi lavhelela [50]

- 1.3 Phalamenndeni hu khou dzinginywa nga ha u dzudzanyululwa ha ndayotewa. Fhongo li re ṅṅa ha oṅe ndi la tshigwevho tsha lufu. Vhaṅwe vha ima naṅo, vhaṅwe vha a li hanedza. Nwalani maanea ane na vha ni tshi khou ima na likumedzwa ili kana ni tshi khou li hanedza. Nwalani maanea nga ṅhoṅo heyi:

Tshigwevho tsha thambo tshi tea u vhuya [50]

- 1.4 Vha ha masipala vha khou didina vhukuma nga u bveledza mivhundu kana vhupo zwitshavhani. Muvhundu wa haṅu ndi muiwe une wa khou bveledzwa. Ni tshi humbula zwe wa vha u zwone, ni vhona ho no vha na tshanduko khulwane. Inwi nwalani maanea nga ṅhoṅo heyi:

Tshanduko yo iteaho muvhunduni wa hashu [50]

- 1.5 Hu na zwivhuya zwine muthu a zwi wana musi a tshi ita nyonyoloso ngeno-vho u itesa nyonyoloso zwi na masiandaitwa. Zwino inwi nwalani maanea nga ṅhoṅo heyi:

Vhudi na vhuvhi ha u ita nyonyoloso [50]

- 1.6 T̂alelani tshifanyiso tshi tevhelaho nga vhuronwane. D̂sikeleni t̂hoho ine ya elana natsho ni kone u n̂wala nga hayo.

[50]

- 1.7 T̂alelani tshifanyiso tshi tevhelaho nga vhuronwane. D̂sikeleni t̂hoho ine ya elana natsho ni kone u n̂wala nga hayo.

[50]

- 1.8 Tšalelani tshifanyiso tshi tevhelaho nga vhuronwane. Disikeleni tšoho ine ya elana natsho ni kone u n̄wala nga hayo.

[50]

TšHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 50

KHETHEKANYO YA B: ZWIBVELEDZWA ZWILAPFU ZWA VHUDAVHIDZANI**MBUDZISO 2**

Fhindulani mbudziso NTHIHI kha nna dzi tevhelaho. Vhulapfu ha phindulo yanu vhu songo fhira maipfi a 200.

2.1 VHURIFHI HA TSHISHAKA

Inwi ni kha gireidi ya vhufumimbili, musi ni tshi khou posa fomo dzine dza tea u huma na masheleni, muzwala wanu o vha ene we a ni thusa nga masheleni vhunga no vha ni si nao. Mu n'waleleni vhurifhi ni tshi livhuwa thuso ye a ni nea.

[30]**2.2 NGANEAVHUTSHILO**

Hu na khombo ye ya fhedza vhatu vhanzhi fhalā mafhandeni, na khonani yanu mathina o vha e ngomu, a mbo di ri sia. Zwino vha muta vho humbela inwi sa khonani yawe uri ni n'wale nganeavhutshilo sa izwi no aluwa nothe nahone ni tshi mu divha vhukuma. Nwalani nganeavhutshilo iyo.

[30]**2.3 MUVHIGO**

Vhagudi vha tshikolo tshine na dzhena khatsho vhunzhi havho a vha thaphudzi n'waha. Iyi nyimele i khou di hulela min'waha minzhi i tshi tevhekana. Zwino inwi no humbelwa uri ni ite thodisiso sa izwi ni muñwe wa mirado ya Khoro ya Vhagudi (RCL). Nwalani muvhigo une khawo na do bvisela khagala zwithu zwine zwa khou itisa uri vhagudi vha litshe tshikolo.

[30]**2.4 ATHIKILI YA GURANNDI**

No do ri ni mavhengeleni muñwe muswuhana a tswa tshipatshi tsha muñwe mufumakadzi. O do vhonwa nga vhatu vhe vha vha vhe henefho vha thoma u mu gidimedza vha mu fara vha mu rwa lu shushaho. Nwalani athikili ine na do i rumela kha gurannda nga ha tshiwo itsho.

[30]**THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 30**

KHETHEKANYO YA C: ZWIBVELEDZWA ZWIPFUFHI ZWA VHUDAVHIDZANI**MBUDZISO 3**

Fhindulani mbudziso NTHIHI kha tharu dzi tevhelaho. Vhulapfu ha phindulo yaṅu vhu songo fhira maipfi a 120.

3.1 KHUNGEDZELO

Mukomana waṅu o fuwa kholomo dza u rengisa. Vhathu a vha khou tou ḍa nga vhunzhi u renga kholomo idzo. Nwalani khungedzelo ine ya ḍo ita uri vhathu vha ḍe u renga kholomo idzo nga vhunzhi.

[20]**3.2 GARATA YA POSWO**

Malume waṅu vho wina tshelede i si na vhukono ya *Lotto*. Inwi nwalani garata ya poswo ni tshi vha fhululedza kha masheleni ayo e vha a wina a si na vhukono.

[20]**3.3 NDAELA**

No ri ni tshi khou gidima na wa na khuvhuwa mulenzhe wa bva tshilonda kha gona. Tshilonda itsho tsho konda u fhola zwe zwa ita uri ni ye u ṭolwa nga dokotela. Dokotela o ni nea ndaela ya kuphuphele kwa tshilonda itsho. Inwi nwalani ndaela ye dokotela a ni nea.

[20]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C:
MARAGAGUTE:

20
100